

Słowa kluczowe: familiologia, małżeństwo, miłość, religijność, rodzina.

Keywords: familiology, marriage, love, religiosity, family.

Ks. Marian Zdzisław Stepulak

MAZOWIECKA UCZELNIA PUBLICZNA W PŁOCKU

ORCID: 0000-0002-5144-9217

TEOLOGICZNE I PASTORALNE UWARUNKOWANIA POSTAW WOBEC MAŁŻEŃSTWA I RODZINY W ŚWIETLE BADAŃ STUDENTÓW

WSTĘP

Problematyka małżeństwa i rodziny jest przedmiotem wielu naukowych badań o charakterze interdyscyplinarnym. W wielu teoriach i koncepcjach na ten temat dochodzi do konfrontacji dwóch perspektyw w spojrzeniu na małżeństwo i rodzinę. Pierwsza z nich odnosi się do ludzkiej, indywidualnej interpretacji tych dwóch instytucji, opiera się na prawie stanowionym, ma charakter relatywistyczny i sytuacyjny. Druga perspektywa spojrzenia na małżeństwo i rodzinę oparta jest na prawie naturalnym oraz odnosi się do przestrzeni religijnej, w której małżeństwo ma charakter wyłącznie sakramentalny. Posiada przy tym przymiot trwałości oraz

nierozzerwalności. Przymioty te odnoszą się również w sposób naturalny do rodziny jako wspólnoty, w której małżeństwo się realizuje. Sakrament małżeństwa pozostaje w relacji do naturalnej instytucji małżeństwa. Jest przyjęciem dzieła stworzenia, płciowości, ukierunkowaniem na miłość małżonków i prokreację (Wieczorek, 2013, s. 95). Jednakże w ostatnich latach wzrasta liczba związków niezalegalizowanych. Opinie ludzi dotyczące małżeństw i związków niesformalizowanych bywają bardzo podzielone, z jednej bowiem strony wyraźnie deprecjonuje się małżeństwa jako formy archaiczne, który są zamknięte na nowoczesne rozwiązania, natomiast konkubinaty są najlepszą formą dla związków małżeńskich. Funkcjonuje jednak nadal opinia podkreślająca wagę małżeństwa, będącego jedyną i niezastąpioną formą współżycia dwojga ludzi przeciwnej płci (Bobulska, 2016, s. 73). Wartością wspólną dla udanego życia małżeńskiego i rodzinnego jest miłość. W rozumieniu psychologicznym miłość posiada trzy naturalne, podstawowe komponenty: intymność, namiętność i zobowiązanie. Natomiast chrześcijańskie rozumienie miłości zakłada powołanie człowieka przez Stwórcę do miłości. Bóg jest samą miłością, dlatego też stwarzając człowieka na swój obraz nieustannie podtrzymuje go w istnieniu. Bóg wpisuje w człowieka jako mężczyznę i kobietę powołanie, a więc zdolność i odpowiedzialność za miłość i wspólnotę. W tym kontekście miłość jest fundamentalnym i wrodzonym powołaniem każdej istoty ludzkiej (Stepulak, 2018, s. 105).

W kontekście teoretycznych założeń zamieszczonych w pierwszej części artykułu zostało przeprowadzone badanie empiryczne na próbie 128 studentów kierunków studiów związanych z naukami społecznymi. Dokonana została naukowa analiza i interpretacja uzyskanych wyników badań o charakterze ilościowym i jakościowym. Całość naukowej refleksji została zamknięta podsumowaniem i przeprowadzeniem podstawowych wniosków.

TEORETYCZNE PODSTAWY BADAŃ

Istotnym elementem naukowej refleksji nad rodziną jest codzienna atmosfera tej komórki społecznej. Ogromne znaczenie ma przede wszystkim atmosfera, która towarzyszy małżeństwu. Małżonkowie bowiem tworzą szczególną aurę rozwoju dla wszystkich członków systemu rodzinnego oraz zaspokajania ich potrzeb, przede wszystkim poczucia bezpieczeństwa, a także potrzeby przynależności (miłości, czułości oraz przyjaźni). Do tego dochodzi potrzeba zrozumienia, szacunku i uznania płynącego od osób najbliższych (Chodkowski, 2019, s. 96). Małżeństwo jako instytucja jest nadal akceptowane przez Polaków. Badania naukowe ukazują obraz polskiego społeczeństwa, które w swoich deklaracjach stawia na najwyższej pozycji życie małżeńskie i rodzinne. Jednakże w codziennym życiu coraz częściej

dochodzi do rozpadu związków małżeńskich. Następuje upowszechnianie przekonania, iż w relacjach interpersonalnych z małżonkiem należy osiągnąć satysfakcję osobistą, która jest o wiele ważniejsza od trwałości małżeństwa. Biorąc pod uwagę tę prawidłowość, małżonkowie dokonują bilansu i oceny zysków i strat wynikających z dalszego trwania w małżeństwie. W przypadku, kiedy ten bilans wskazuje na ujemne saldo, pojawia się decyzja o przerwaniu i definitywnym zakończeniu małżeństwa. Na straży trwałości małżeństwa nie stoją już wzajemne zobowiązania zakorzenione w normach oraz wartościach, ale w grę wchodzi subiektywne oceny odnoszące się do jakości związku małżeńskiego (Żurek, 2019, s. 88). Tymczasem specyfika życia małżeńskiego polega na tym, że miłość podąża do zapewnienia trwania związku, do jego dalszego rozwoju i zwielokrotnienia. Małżonkowie nie egzystują tylko dla siebie, ale ich miłość ma charakter odpowiedzialnie płodny. Rodzice realizują fundamentalny cel, jakim jest przekazanie miłości własnemu potomstwu. Miłość, jaką rodzice dają swoim dzieciom, jest bezinteresowna, ofiarna, ale przede wszystkim służebna (Stepulak, 2010, 251). Prawdziwa i autentyczna komunია osób, mężczyzny i kobiety, i ich miłość, prowadzi najpierw do przymierza małżeńskiego, które oznacza nieodwołalną i stałą zgodę. Przymierze rozumiane jako nierozzerwalna komunია rodzi się z wzajemnego oddania się mężczyzny i kobiety, z potrzeby jedności i całkowitej łączności. Trwałość takiego przymierza uwarunkowana jest dobrem dzieci (Stepulak, 2010, s. 252). Patrząc na przymierze z psychologicznego punktu widzenia, przyjmuje się, że miłość małżeńska zakłada wyłączność, a także intymność, na którą składają się takie czynniki, jak:

- pragnienie dbania o dobro partnera;
- przeżywanie szczęścia w obecności partnera i z jego powodu;
- szacunek do partnera;
- przekonanie, iż można liczyć na niego w potrzebie;
- wzajemne zrozumienie;
- wzajemne dzielenie się przeżyciami i dobrami, tak duchowymi, jak i materialnymi;
- dawanie i otrzymywanie uczuciowego wsparcia;
- wymiana intymnych informacji;
- uważanie partnera za istotny element własnego życia (Sternberg, 1986, s. 119 – 135).

W strukturę małżeńskiego aktu z natury wpisana jest możliwość poczęcia dziecka. „Każdy akt małżeński, w którym mężczyzna i kobieta oddają się sobie wzajemnie w darze swojego ciała, jest z samej swojej istoty, poprzez właściwą sobie

strukturę i celowość tego aktu, otwarty na to, co w logikę tego właśnie daru jest włączone: dar nowego ludzkiego życia” (Ritter, 2003, s. 25). Człowiek religijny za małżeństwo uważa jedynie związek zawarty przed obliczem Boga jako sakrament małżeństwa. Sakrament małżeństwa to przymierze zawarte między ochrzczonymi mężczyzną i kobietą, którzy tworzą wspólnotę życia i miłości, ukierunkowaną na dobro małżonków oraz poczęcie, zrodzenie i wychowanie potomstwa. Bóg jest Stwórcą tak pojmowanego małżeństwa. Jest ono wpisane w samą naturę mężczyzn i kobiety, którzy pochodzą od Stwórcy. Małżeństwo zatem nie jest instytucją czysto ludzką, ponieważ pochodzi od samego Boga, który stwarza człowieka z miłości i do miłości (Ozorowski, 1999, s. 415). Sakramentalność związku małżeńskiego osiąga wtedy swoją pełnię, gdy jest ono zawarte w sposób instytucjonalny w Kościele na podstawie chrztu i żywej wiary, a także w świadomym zjednoczeniu z Chrystusem. Małżeństwo staje się formą realizacji Kościoła i źródłem Bożej łaski dla małżonków. „W Kościele katolickim szafarzami sakramentu małżeństwa są narzeczeni; kapłan natomiast jest urzędowym świadkiem, przyjmuje zgodę małżeńską i udziela błogosławieństwa w imieniu Kościoła” (Mierzwiński, 2006, s. 449-450). Ślub kościelny w zdecydowany sposób różni się od kontraktu cywilnego, który zawierane jest w urzędzie stanu cywilnego. Pierwszy rodzaj związku ma naturę sakramentalną, drugi zaś stanowi formę państwowej regulacji w kontekście decyzji o określonych skutkach społecznych. Aktualnie w Polsce na mocy konkordatu ślub zawarty w Kościele, zgłoszony do USC, uzyskuje status małżeństwa w świetle prawa państwowego (Mierzwiński, 2006, s. 451). Zdarza się, iż osoby po ślubie kościelnym zwracają się do trybunałów kościelnych o orzeczenie nieważności ich małżeństwa. Wiele przypadków orzeczenia nieważności wynika z zaistnienia przeszkód kanonicznych. Strony procesowe nie są również w stanie realizować przymierza małżeńskiego z powodu niedojrzałości psychologicznej, która wynika m.in. z: a) braku zaangażowania adekwatnego do wieku; b) braku zdolności do podejmowania autonomicznych decyzji; c) braku umiejętności wyrażania uczuć; d) braku umiejętności odpowiedzialności nie tylko za siebie, ale również za tych, z którymi pozostaje się w relacjach; e) braku zinterioryzowanej hierarchii wartości; f) braku identyfikacji z własną płcią; g) braku umiejętności planowania, przewidywania, racjonalnego rozwiązywania problemów; h) braku wglądu w siebie (Steuden, 1991, s. 202-227; Stepulak, 2019, 77). Trybunały kościelne orzekają nieważność małżeństwa, natomiast sądy cywilne unieważniają małżeństwa, udzielając rozwodu.

Małżeństwo jest instytucją, która stwarza kolejną instytucję, jaką jest rodzina. Istnieje wiele definicji rodziny, jedna z nich to rozumienie rodziny jako naturalnego systemu. Pojęcie systemu oznacza skomplikowany układ strukturalny, który składa się z wzajemnie powiązanych jednostek składowych. W tym kontekście

rodzina jako naturalny system jest specyficznym układem więzi wewnętrznych zachodzących pomiędzy małżonkami, rodzicami z dziećmi oraz między rodzeństwem (Stepulak, 1995; Sidor, 2005, s. 15). „Rodzina jako system naturalny jest grupą, której nie można w żaden sposób zastąpić. Jest ona systemem względnie otwartym i bardzo dynamicznym. Można już o tym mówić na poziomie życia organicznego, kiedy to system utrzymuje się przy życiu mimo ciągłej wymiany swych składników” (Stepulak, 2010, s. 233). Funkcjonalny system rodzinny wyróżnia się tym, iż:

- całość jest czymś więcej niż suma jej elementów;
- system jest dynamiczny, co oznacza, że ciągle szuka otwartości i możliwości rozwoju przystosowując się do napływających informacji i stresu; zasady są jawne i negocjowalne;
- równowaga pomiędzy wspólnotą a odrębnością opiera się na wzajemnym szacunku;
- gdy poziom niepokoju, związany ze zjawiskami interpersonalnymi i intrapsychoicznymi, jest niewielki, automatycznie zaczynają działać siły związane z procesem wyodrębniania się (Brashaw, 1994, s. 74).

System rodzinny jest naturalnym środowiskiem narodzin i rozwoju osoby ludzkiej. W tym rozumieniu rodzice mają nie tylko prawo, ale również obowiązek wychowania dzieci. Dla realizowania tego zadania niezbędna jest ich świadomość poszanowania godności osobowej własnych dzieci (Rzepa, 2010, s. 389). „Rodzina, szczególnie zaś rodzina chrześcijańska, będąca Kościołem domowym, ma do spełnienia wobec młodych pokoleń w posłannictwie wychowawczym dotyczącym dziedziny moralności niezastąpioną rolę. Jej podjęcie i zrealizowanie możliwe jest tylko przy rozpoznaniu Bożego wezwania płynącego zarówno z porządku natury, jak i nadprzyrodzonego obdarowania” (Rzepa, 2010, s. 393). Ogromne znaczenie dla adekwatnego funkcjonowania systemu rodzinnego ma wiara religijna. Współcześnie musi być jednak na nowo odczytana. W wielu sferach codziennego życia małżonkowie i dzieci napotykać wciąż nowe przeszkody i trudności, które mogą przyjmować następujące formy: nieporozumienia, odczuwana dotkliwie samotność w życiu pod jednym dachem, chorób, kryzysów nastolatków, trudności wychowawczych czy też wypadków losowych. W tym kontekście poszczególni członkowie systemu rodzinnego biorą odpowiedzialność za swoją wiarę. „Wymaga to niejednokrotnie postaw heroicznych w myśleniu i działaniu, które się wyrażają w postaci wyęźzonego zmagania się z trudnościami, rezygnacji z własnych upodobań, przełamywania siebie, aby zostać wiernym Chrystusowi. Trudności te mogą mieć charakter materialny, kulturowy, mogą dotyczyć hierarchii wartości, wychowania

czy kwestii duchowych” (Wieczorek, 2009, s. 154). Rodziny otrzymują dzisiaj wiele propozycji na życie małżeńskie i rodzinne. Jednakże jest to często związane z rezygnacją z norm i zasad religijnych. W takiej sytuacji coraz częściej notuje się takie zjawiska, jak rozwody, tworzenie nieformalnych i alternatywnych związków, przyjmowanie sakramentu małżeństwa bez żywej wiary oraz odrzucanie norm moralnych, które stoją na straży adekwatnego współżycia małżeńskiego i nadającego mu ludzki i chrześcijański kształt. „W mentalność polskich rodzin wkrada się też przesłanie kultury śmierci: upowszechniany jest model gwałtu i przemocy, oddzielony od miłości seks i obłudnie nieskrępowanej niczym wolności gardzącej moralnością” (Brzeziński, 2011, s. 88).

Istnieje współcześnie wiele postmodernistycznych modeli rodziny, które przede wszystkim odrzucają tradycyjny, a tym bardziej jej chrześcijański model. Jednym z takich modeli jest model indywidualistyczny. Model taki służy osiągnięciu własnego rozwoju osobowego, poczucia zadowolenia i szczęścia poszczególnych członków rodziny. Małżeństwo i rodzina oparte są na egalitarnym układzie ról, a małżonkowie cenią sobie nade wszystko prywatność przeżywaną w izolacji od innych osób. Trwałość małżeństwa i rodziny nie jest uznawana za wartość, jest uzależniona bowiem od poziomu zaspokajania własnych potrzeb (Brągiel, 2018, s. 14).

Badania familiologiczne odkrywają pewną prawidłowość, iż pewne wzorce wyniesione przez młodych ludzi z własnej rodziny generacyjnej odgrywają bardzo duże znaczenie dla podejmowanych przez nich przyszłych ról rodzinnych i małżeńskich. Właśnie od tych wzorców zależy satysfakcji z jakości więzi małżeńskiej i rodzinnej (Wańczyk-Welc, Marmola, 2017, s. 239).

Biorąc pod uwagę powyższą refleksję naukową, warto przejść do empirycznych badań i ich interpretacji, które zostały przeprowadzone na grupie studentów.

BADANIA EMPIRYCZNE

W części empirycznej zostanie zaprezentowana strategia badań własnych, narzędzie badawcze, cel badań oraz ilościowa i jakościowa interpretacja uzyskanych wyników badań.

Strategia badań

W badaniach uczestniczyło 128 osób, w tym 7 mężczyzn i 121 kobiet (w przeliczeniu na dane procentowe odpowiednio: 5.47% i 94.53%). Taka proporcja płci jest wypadkową kierunków studiów, które są wysoko sfeminizowane. Grupę badawczą stanowili studenci z dwóch uczelni: Mazowieckiej Uczelni Publicznej w Płocku oraz Wyższej Szkoły Nauk Społecznych z siedzibą w Lublinie. Pierwsza

z wymienionych uczelni ma charakter publiczny (państwowy), natomiast druga niepubliczny. Badania były przeprowadzone w czerwcu 2019 roku w przerwach pomiędzy zajęciami. Studenci odpowiadali pisemnie na poszczególne pytania ankietowe w obecności prowadzącego badania. Udział w badaniach był całkowicie dobrowolny, a oddawane ankiety były anonimowe. Badani studenci podawali jedynie swój wiek, płeć, kierunek studiów, stan cywilny oraz liczbę rodzeństwa. W niniejszej pracy nie stawia się hipotezy głównej ani hipotez szczegółowych, ponieważ sformułowane w ankiecie pytania wyznaczają kierunek eksploracji naukowych dociekań. Ankieta jest narzędziem „miękkim” mającym szczególne zastosowanie w badaniach jakościowych, dlatego też byłyby trudności z precyzyjną weryfikacją stawianych wcześniej hipotez.

Narzędzie badawcze

Na potrzeby badawcze zostało zastosowane narzędzie badawcze w postaci ankiety. Ankieta składa się z instrukcji, metryczki, deklaracji religijności oraz dziewięciu pytań o charakterze otwartym. Na końcu ankiety umieszczone jest podziękowanie.

ANKIETA POSTAWY WOBEC MAŁŻEŃSTWA I RODZINY

INSTRUKCJA: Poniższa ankieta ma charakter anonimowy. Jej wyniki wykorzystane będą wyłącznie w celach naukowych, dlatego zwracam się z prośbą o udzielenie szczerych, wnikliwych i przemyślanych odpowiedzi na podane niżej pytania. Kolejność udzielania odpowiedzi jest dowolna (należy podać numer pytania, na które odpowiadasz). Istnieje możliwość otrzymania kolejnych kartek na odpowiedzi.

WIEK ..... PŁEĆ ..... KIERUNEK STUDIÓW.....
STAN CYWILNY.....
LICZBA RODZEŃSTWA.....

1. Prosimy o określenie Swojej religijności według podanych niżej kryteriów, rozumiejąc, iż wyrażają one zgodność Twojej deklarowanej wiary z praktyką codziennego życia (wybierz kategorię poprzez podkreślenie):

- a) bardzo religijny;
- b) religijny;
- c) średnio religijny;
- d) słabo religijny;
- e) poszukujący;

- f) niereligijny – obojętny;
- g) niereligijny – walczący.
- 2. Podaj własną definicję małżeństwa
- 3. Podaj własną definicję rodziny
- 4. Wymień trzy najważniejsze dla Ciebie wartości
- 5. Co możesz powiedzieć o rodzinie Swojego pochodzenia ?
- 6. Jakie cechy powinno mieć małżeństwo ?
- 7. Jakie cechy powinna mieć rodzina ?
- 8. Co sądzisz o związkach nieformalnych ?
- 9. Jakie jest Twoje zdanie na temat związków homoseksualnych ?
- 10. Dlaczego ludzie się rozwodzą ?

Serdecznie dziękuję za udział w badaniach. Dzięki Państwa zaangażowaniu otrzymamy informacje, które będą służyły pomocą w opracowaniu nowych metod pracy z małżeństwami rodzinami.

CELE BADAŃ

Podjmując badania, należy uwzględnić ich cel. W tym przypadku istotny był zarówno cel teoretyczny, jak i praktyczny. Cel teoretyczny dotyczył dokonania krytycznej analizy i syntezy naukowych koncepcji małżeństwa i rodziny w rozumieniu katolickim i laickim. Natomiast cel praktyczny odnosił się do wykorzystania powyższej interpretacji koncepcji małżeństwa i rodziny oraz wyników badań w praktyce duszpasterstwa małżeństw i rodzin, a także popularyzacji pastoralnych wniosków postawionych po naukowej analizie przeprowadzonych badań empirycznych.

Analiza i interpretacja ilościowa i jakościowa uzyskanych wyników badań

Tabela 1. Kierunki studiów badanych studentów

I.p.	Kierunki studiów	N	%
1.	Pedagogika	95	68.84
2.	Pedagogika specjalna	19	13.76
3.	Praca socjalna	8	5.80
4.	Socjologia	8	5.80
5.	Psychologia	8	5.80
	Razem	138	100.00

Źródło: badania własne

Zdecydowana większość badanych osób to studenci pedagogiki (68.84%) oraz pedagogiki specjalnej (13.76). Pozostała część badanych osób to studenci takich kierunków, jak praca socjalna, socjologia oraz psychologia, co stanowi 17.40%. Warto dodać, iż w tej grupie dziesięć osób studiuje równocześnie na dwóch kierunkach. Dotyczy to studiów pierwszego stopnia (licencjackich). W programie wyżej wymienionych kierunków studiów znajdują się przedmioty, które wprost lub pośrednio podejmują zagadnienia małżeństwa i rodziny (familiologia i gamologia). Należy zatem przyjąć, iż badani studenci posiadają teoretyczną wiedzę, a także doświadczenie życia w rodzinie. Niektórzy z badanych mają również własne rodziny.

Tabela 2. Przedziały wiekowe badanych osób

L.p.	Przedział wiekowy	N	%
1.	19 – 24	103	80.47
2.	25 -30	14	10.94
3.	31 – 36	3	2.34
4.	37 – 42	2	1.56
5.	43 – 48	4	3.13
6.	49 - 54	2	1.56
	Razem	128	100.00

Źródło: badania własne

Ponad 80% badanych osób to studenci stacjonarni, pozostali zaś podjęli studia w trybie niestacjonarnym. W tej grupie przeważają studenci w przedziale wiekowym 19-24 r.ż., które studiują pedagogikę, pedagogikę specjalną oraz pracę socjalną. Druga grupa to osoby w przedziale wiekowym 25-30 r.ż., co stanowi 10.94% badanych. Są to studenci niestacjonarni. Pozostali badani to osoby w przedziale wiekowym 31-54 r.ż. co stanowi niespełna 9%. Osoby z ostatnich dwóch grup studiują takie kierunki, jak socjologia, praca socjalna oraz psychologia. Studenci stacjonarni podjęli naukę na Wydziale Nauk Humanistycznych i Społecznych Mazowieckiej Uczelni Publicznej w Płocku, natomiast dwie pozostałe grupy to studenci Wydziału Nauk Społecznych Wyższej Szkoły Nauk Społecznych z siedzibą w Lublinie. Studenci wychodzą się zarówno ze studiów licencjackich, jak i magisterskich. Przeprowadzone rozmowy z badanymi wskazują, iż zdecydowana większość z nich jest stanu wolnego, co oznacza, iż osoby te nie posiadają własnych rodzin.

Tabela 3. Liczba rodzeństwa osób badanych

L.p.	Liczba rodzeństwa	N	%
1.	-	24	18.76
2.	1	55	42.98
3.	2	30	23.44
4.	3	13	10.17
5.	4	1	0.78
6.	5	2	1.57
7.	6	3	2.30
	Razem	128	100.00

Źródło: badania własne

Liczba rodzeństwa osób badanych pozwala zwrócić uwagę na liczebność systemów rodzinnych. Według wyników badań można powiedzieć, iż 18,76% rodzin studentów posiada jedno dziecko. Natomiast 42,98% rodzin posiada dwoje dzieci, co świadczy o pewnej tendencji demograficznej pojawiającej się we współczesnym polskim systemie rodzinnym. 23,44% badanych ma dwoje rodzeństwa, a 10,17% troje rodzeństwa, 0,78% czworo rodzeństwa, 1,57% pięcioro rodzeństwa, natomiast 2,30% posiada sześcioro rodzeństwa. W tym kontekście można by powiedzieć, iż 38,26% rodzin pochodzenia badanych studentów to systemy rodzinne posiadające od trojga do sześciorga dzieci. Wydaje się, iż w tym przypadku to dosyć wysoka liczba, biorąc pod uwagę lata, w których rodziły się dzieci. Wtedy w Polsce dostrzegano pewne tendencje związane z niżem demograficznym.

Tabela 4. Stan cywilny osób badanych

L.p.	Stan cywilny	N	%
1.	Kawaler	7	5.47
2.	Panna	96	75.00
3.	Żonaty	-	-
4.	Mężatka	24	18.75
4.	Rozwiedziona	1	0.78
	Razem	128	100.00

Źródło: badania własne

Biorąc pod uwagę wiek badanych osób, nie powinien zaskakiwać fakt, iż 75,00% kobiet oraz 5,47% mężczyzn to panny i kawalerowie, co łącznie stanowi

80.47%. Pozostałe osoby to 18.75% mężatek oraz 0.78% rozwiedzionych kobiet. Wyniki te wyraźnie wskazują na tendencję, iż mamy do czynienia z podwyższaniem wieku osób wstępujących w związki małżeńskie. Być może osoby, które w młodszym wieku zdecydowały się na małżeństwo, nie podjęły studiów. Teza ta w pewnym sensie weryfikuje się w odniesieniu do osób, które jako mężatki w późniejszym wieku podejmują trud studiów na poziomie licencjackim oraz magisterskim.

Tabela 5. Deklarowana religijność osób badanych

L.p.	Kategoria religijności	N	%
1.	Bardzo religijny	7	5.47
2.	Religijny	64	50.00
3.	Średnio religijny	38	29.69
4.	Słabo religijny	11	8.59
5.	Poszukujący	2	1.56
6.	Niereligijny obojętny	5	3.91
7.	Niereligijny walczący	1	0.78
	Razem	128	100.00

Źródło: badania własne

W wielu współcześnie przeprowadzanych badaniach religijności osób w różnym wieku, o różnym poziomie wykształcenia, pochodzenia i zamieszkania i wykonujących różne zawody, brakuje spójnej i jednoznacznej koncepcji odnoszącej się do kategoryzacji religijności. Zdarza się, iż w niektórych publikacjach używa się pojęcia „wiara”, a w innych pojęcia „wiara” i „religijność”. Czasami w naukowych badaniach można spotkać podejście dychotomiczne na zasadzie: wiara – niewiara; religijność – niereligijność. W niektórych zaś typologiach można znaleźć skalowanie religijności – od „bardzo religijny” do „niereligijny”. W tym kontekście przyjęto typologię, która zakłada osiem rodzajów religijności. Biorąc pod uwagę ten rodzaj typologii, przeprowadziłem w ciągu minionych lat szereg badań maturzystów i studentów wobec różnych obszarów rzeczywistości kulturowej, obyczajowej i moralnej, religijnej i duchowej z równoczesną deklaracją religijności. Uzyskane w tychże badaniach informacje zwrotne były potwierdzeniem słuszności wyboru takiej typologii (Stepulak, 2019, s. 212).

Najbardziej liczną grupę badanych osób ujętych w niniejszym artykule stanowią osoby religijne (50.00%), natomiast 5.47% to osoby bardzo religijne. Ze względu na małą liczbę badanych mężczyzn (7) nie dokonuje się zróżnicowania ze względu na płeć. W porównaniu do moich poprzednich badań nastąpił wyraźny wzrost dekla-

rowanej religijności, co z kolei stoi w wyraźnej sprzeczności z wynikami aktualnych badań w obszarze socjologii religii (Stepulak, 2007, s. 125-147; 2009, s. 125-146; 2010, s. 51-75; 2011, s. 41-63; 2012, s. 176-203; 2018, s. 101-114; 2019, s. 205-228). W kolejnych badaniach powtarza się natomiast liczba osób deklarujących się jako średnio religijne (29.69%). Należy sądzić, iż osoby te mogły mieć trudności z wyrażeniem zdecydowanej religijności, stąd też zajmowały postawy asekuracyjne. Trudno było jednak w takiej sytuacji dotrzeć do ich rzeczywistej wewnętrznej motywacji. Jedynie 8.59% osób zadeklarowało, iż są słabo religijne, a pozostałych 6.25% uważało, iż mieszczą się w grupie ludzi poszukujących niereligijnych obojętnych oraz niereligijnych walczących (tylko jedna osoba). W tym kontekście ważne jest zwrócenie uwagi na zróżnicowanie badanych grup ze względu na wiek, w moich poprzednich badaniach bowiem uczestniczyli przede wszystkim maturzyści, a więc osoby młodsze w porównaniu z badanymi studentami. Badani studenci, którzy deklarują wysoki poziom osobistej religijności, nie przenoszą tej religijności na ich adekwatne i konsekwentne spojrzenie na kwestie dotyczące małżeństwa i rodziny oraz na temat nauki Kościoła katolickiego na ten temat. Ewidentnie zauważa się zatem sprzeczność pomiędzy wyznawaną religijnością a nauką Kościoła katolickiego. Studenci mają poważne problemy z zachowaniem synergii na linii: deklarowana religijność – codzienne życie religijne.

Tabela 6. Podaj własną definicję małżeństwa

L.p.	Kategorie odpowiedzi	N	%
1.	Związek partnerski o dużym zaufaniu i wzajemnej trosce	15	11.71
2.	Związek (relacja) dwóch osób odmiennej płci, charakteryzujący się miłością do siebie i dzieci	57	44.54
3.	Małżeństwo to związek sakramentalny	36	28.12
4.	Formalny związek dwojga ludzi	20	15.63
	Razem	128	100.00

Źródło: badania własne

Badani studenci w większości (44.54%) definiują małżeństwo jako związek dwóch osób odmiennej płci, który charakteryzuje się wzajemną miłością małżeńską i rodzicielską. Nie ma jednak znaczenia, czy jest to związek formalny zawarty w Urzędzie Stanu Cywilnego, czy jest to związek sakramentalny. Być może niektórzy studenci uważali, iż jest czymś oczywistym zawarcie małżeństwie sakramentalnego, jednakże jednoznacznie na ten fakt nie wskazali. Jedynie 28.12% badanych studentów zdefiniowało małżeństwo jako związek sakramentalny. 11.71% studentów uważa

małżeństwo za związek partnerski o dużym zaufaniu i wzajemnej trosce. Należy rozumieć, iż chodzi o wolne związki bez wzajemnych zobowiązań i formalnych wymogów. Ich trwałość uzależniona jest od sytuacji i siły namiętności. Równocześnie 15.63% badanych uważa małżeństwo za związek formalny o charakterze konkordatowym, który pociąga za sobą te same konsekwencje prawne (ślub zawarty w Kościele bądź kontrakt zawarty w Urzędzie Stanu Cywilnego). W tym kontekście zauważa się nie tylko brak konsekwencji w definiowaniu małżeństwa, biorąc pod uwagę deklarację własnej religijności i osobisty pogląd na małżeństwo, ale również na wewnętrzne zagubienie i brak rozumienia istoty związku małżeńskiego w aspekcie wzajemnej odpowiedzialności małżonków przed sobą, przed swoimi rodzinami, społecznością ludzi najbliższych i przed samym Bogiem. Warto zatem zwrócić uwagę na wybrane wypowiedzi badanych studentów [zawsze podajemy zapis oryginalny]:

K. lat 25, panna: *Małżeństwo to związek partnerski, gdzie obie strony są równe, mają do siebie pełen zaufanie i dbają o siebie wzajemnie. Małżonkowie stawiają czoła problemom i nie odwracają się od siebie. Wyznają podobne wartości i zasady. Łączy ich czysta miłość.*

K. lat 45, rozwiedziona: *Małżeństwo to relacja kobiety i mężczyzny. To wspólnota w podejmowaniu decyzji, okazywanie miłości, wspólne wychowywanie dzieci.*

M. lat 25, kawaler: *Małżeństwo to związek obydwójga ludzi, szanujących się i kochających, których celem jest wychowanie dziecka.*

K. lat 44, mężatka: *Małżeństwo to związek dwojga ludzi kochających się, którzy wspólnie chcą przeżyć swoje życie, aż do śmierci.*

K. lat 50, mężatka: *Małżeństwo jest to wzajemny dar dla siebie i wzajemna służba.*

K. lat 42, mężatka: *Małżeństwo to związek osób odmiennej płci, którzy wspierają się i dążą do podobnych celów.*

Tabela 7. Podaj własną definicję rodziny

L.p.	Kategorie odpowiedzi	N	%
1.	Rodzina to małżeństwo i dzieci jako wspólnota bliskich osób nastawionych na wychowanie i wzajemną miłość	105	82.03
2.	Najważniejsza grupa społeczna w życiu każdego człowieka	23	17.97
	Razem	128	100.00

Źródło: badania własne

Definicje rodziny zostały zgrupowane jedynie w dwóch kategoriach odpowiedzi badanych osób. Grupa pierwsza licząca 82.03% odnosiła się następującej kategorii: rodzina to małżeństwo i dzieci jako wspólnota bliskich osób nastawionych na wychowanie i wzajemną miłość. Można powiedzieć, iż tak rozumiana rodzina to naturalny system o charakterze względnie otwartym. Jego struktura opisywana jest jako sieć relacji interpersonalnych, która powstaje między poszczególnymi podsystemami. System rodzinny posiada m.in. następujące właściwości: zasadę równowagi sił, zdolność do przystosowania się do różnych warunków życia, własną tożsamość, zmianę wewnętrzną, zdolność adaptacji do wydarzeń typowych dla procesów rozwojowych, proces kształtowania się ról, hierarchiczną organizację, własności sterownicze, integralność wewnętrzną, organizację, progresywną segregację, zasadę centralizacji, zasadę ekwifinalności, zasadę allometrii zjawisk metabolicznych, dynamiczność, zmienność i ewoluowanie, względną otwartość (Stepulak, 2010, s. 240-247).

Druga grupa badanych osób zdefiniowała rodzinę jako najważniejszą grupę społeczną w życiu każdego człowieka. Tęgo rodzaju definicja kojarzy się z definicją z czasów komunistycznych, mówiącą, iż „rodzina to podstawowa komórka społeczna”. Wydaje się jednak, że to zbyt ubogie rozumienie. Kładzie ono bowiem akcent jedynie na społeczny wymiar rodziny bez uwzględniania jej innych jakże ważnych wymiarów i właściwości charakterystycznych dla systemu naturalnego. Przykładem definicji rodziny mogą być następujące wypowiedzi badanych:

K. lat 24, panna: *Rodzina – członkowie rodziny, rodzice i dzieci, ludzie którzy mieszkają razem, dbają o swoje potrzeby i wspierają się wzajemnie.*

K. lat 23, panna: *Rodzina to grupa społeczna powiązanych emocjonalnie ze sobą dwóch osób (ojca i matki), którzy stanowią siłę dla tej grup. Pełnią rodziny jest grupa tworząca pokolenia. O sile rodziny i możliwości jej przetrwania świadczy wzajemny szacunek, oparcie i pomoc.*

K. lat 27, mężatka: *Rodzina to wspólnota w skład której wchodzi małżonkowie, a po czasie także i ich dzieci. Rodzina to bliskie sobie osoby, z którymi spędzamy czas i łączy nas uczucie miłości.*

K. lat 23, panna: *Rodzina jest tworzona z pokolenia na pokolenie. Najbliższą rodziną są rodzice, następnie rodzeństwo. Rodzina to zbiór tych osób, które nie pozostawią w nieszczęściu żadnego członka rodziny.*

K. lat 48, mężatka: *Rodzina to wzajemne powiązanie osób ze sobą, które tworzą wspólne dobro w przekazywaniu wartości, wzajemnego szacunku i odpowiedzialności, aby służyć sobie nawzajem.*

K. lat 23, mężatka: *Rodzina to grupa ludzi ze sobą spokrewnionych lub powinowatych, której członkowie darzą się miłością, szacunkiem i wsparciem.*

Tabela 8. Wymień trzy najważniejsze dla Ciebie wartości

L.p.	Kategorie odpowiedzi	N	%
1.	Miłość	87	22.54
2.	Rodzina	64	16.58
3.	Zdrowie	46	11.92
4.	Szacunek	45	11.66
5.	Zaufanie	22	5.70
6.	Dobre relacje (poczucie bezpieczeństwa)	11	2.85
7.	Przyjaźń	11	2.85
8.	Szczęście i radość	9	2.33
9.	Prawda	8	2.07
10.	Szczerłość	8	2.07
11.	Wierność	8	2.07
12.	Wsparcie	7	1.81
13.	Bóg	6	1.56
14.	Dobro i dobroć	5	1.29
15.	Praca, nauka	5	1.29
16.	Uczciwość	5	1.29
17.	Wiara	5	1.29
18.	Lojalność	3	0.78
19.	Ojczyzna	3	0.78
20.	Otwartość na świat	3	0.78
21.	Pieniądze	3	0.78
22.	Prawdomówność	3	0.78
23.	Religia, wiara religijna	3	0.78
24.	Samorealizacja	3	0.78
25.	Wolność i równość	3	0.78
26.	Życzliwość	3	0.78
27.	Przyjaciele	2	0.52
28.	Służba i pomoc bliźnim	2	0.52
29.	Wyrozumiałość i spokój	2	0.52
30.	Honor	1	0.26
	Razem	386	100.00

Źródło: badania własne

Badani studenci wymienili 30 kategorii różnych wartości, udzielając 386 odpowiedzi, spośród których pierwsze cztery z powyższej listy wymieniane były najczęściej. Są to następujące wartości: miłość (22.54%), rodzina (16.58%), zdrowie (11.92%) i szacunek (11.66%). W sumie te cztery wartości stanowią 62.70% wszystkich wybieranych wartości. Te cztery wartości odnoszą się do życia małżeńskiego i rodzinnego. Rodzina bowiem wiąże się nierozzerwalnie z miłością, zdrowiem i szacunkiem. W tym aspekcie wartość „zdrowie” należy rozumieć nie tylko w kategoriach somatycznych, ale przede wszystkim w kategoriach psychicznych. Zdrowie jest także fundamentalnym warunkiem poczucia zadowolenia i szczęścia w codziennej egzystencji osoby ludzkiej. Człowiek funkcjonujący w systemie rodzinnym uważa zdrowie za wartość, która może podnieść jego poczucie satysfakcji i szczęścia małżeńskiego i rodzinnego. 5.70% wymienianych wartości dotyczy szacunku. Tę wartość można by odnieść również do życia małżeńskiego i rodzinnego, ale także do codziennego życia, w którym szacunek jest istotnym elementem budowania dojrzałych relacji interpersonalnych. Do tego dochodzą kolejne wymieniane wartości, które stanowią ważne wymiary życia małżeńskiego, rodzinnego i społecznego. Do tego wymiaru można zaliczyć następujące wartości: dobre relacje (2.85%), przyjaźń (2.85%), szczęście i radość (2.33%). Kolejną grupą wymienianych wartości stanowią takie, jak prawda, szczerłość i wierność, co stanowi razem 6.21%. Tego rodzaju wartości wpisują się w obszar wartości moralnych i etycznych. Ciekawą konstatacją jest fakt, iż badani studenci pomimo wysokiej deklaracji własnej religijności wymienili następujące, preferowane przez nich wartości, takie jak Bóg (1.56%), wiara (1.29%), religia i wiara religijna (0.78%), ale w sumie dawało to tylko 3.63% wybranych wszystkich wartości. W tym kontekście można powiedzieć, iż badani studenci w swoim życiu mało zwracają uwagę na wartości religijne i nie szukają w nich poczucia szczęścia. W zdecydowanej mniejszości wymieniane są takie wartości, jak lojalność, ojczyzna, otwarcie na świat, pieniądze, prawdomówność, samorealizacja, wolność i równość oraz życzliwość. Do tego dochodzą takie wartości, jak przyjaciele, służba i pomoc innym, wyrozumiałość i spokój oraz honor. A oto niektóre deklaracje trzech najważniejszych wartości:

K. lat 22, panna: *Rodzina, szacunek, miłość.*

K. lat 23, panna: *Miłość, wierność, rodzina.*

K. lat 23, panna: *Zdrowie, miłość, dobre relacje.*

K. lat 24, mężatka: *Miłość, przyjaźń, rodzina.*

K. lat 22, panna: *Dobro, prawda, miłość.*

K. lat 23, panna: *Moi najbliżsi, zdrowie, samorealizacja.*

Tabela 9. Co możesz powiedzieć o rodzinie Swojego pochodzenia?

L.p.		Kategorie odpowiedzi	N	%
1.		Wychowywała ku wartościom, przygotowywała do życia i dawała wiarę religijną	12	9.38
2.		Dawała wsparcie w trudnych chwilach, uczyła życzliwości i miłości wzajemnej	60	46.87
3.		Moja rodzina była prosta, tradycyjna ale szlachetna, pracowita, uczciwa i katolicka	30	23.44
4.		Moja rodzina była niespójna i konfliktowa	20	15.62
5.		Brak odpowiedzi	6	4.69
	Razem	128	128	100.00

Źródło: badania własne

Badani studenci opowiadali się pozytywnie o swoich rodzinach pochodzenia. 60 (46.87%) badanych uważa, iż ich rodzina pochodzenia dawała im wsparcie w trudnych dla nich chwilach, uczyła przy tym życzliwości i miłości wzajemnej. Właśnie trudne sytuacje w adekwatnym systemie rodzinnym dają poważny impuls do zachowań pomocowych i wspierających dla osób potrzebujących. Rodzina daje siłę do rozwiązywania konfliktów i szeroko rozumianych kryzysów natury psychologicznej. Tego rodzaju zachowanie jest wyraźną manifestacją postawy życzliwości i miłości w sytuacjach krytycznych dotyczących kogoś z członków systemu rodzinnego. 23.44% odpowiedzi wskazywało na to, iż rodzina pochodzenia była z natury prosta, tradycyjna, ale bardzo szlachetna, pracowita, uczciwa oraz katolicka. Sformułowanie „rodzina prosta” oznacza, iż jej członkowie nie posiadali wyższego wykształcenia, ale byli wierni tradycji przekazywanej od pokoleń, normom moralnym i religijnym. Kolejna kategoria odpowiedzi (9.38%) dotyczy rodziny pochodzenia, która wychowywała ku wartościom, przygotowywała do życia i przekazywała wiarę religijną. W tym kontekście można powiedzieć, iż system rodzinny wypełnił funkcję wychowawczą poprzez odkrywanie wartości i pomoc w tworzeniu ich uporządkowanej hierarchii. W tym przypadku rodzina pomagała w socjalizacji i gotowości do podjęcia obowiązków oraz odpowiedzialności za drugiego człowieka. Do tego uczyła religijności poprzez przekaz i przykład żywej wiary religijnej. 20 badanych osób (15.62%) stwierdziło, iż ich rodzina pochodzenia była niespójna i konfliktowa. W tym przypadku nie chodziło o systemy rodzinne o charakterze

patologicznym, były to raczej systemy dysfunkcjonalne. Oznacza to, że zaburzone funkcjonowanie jednego z podsystemów rodzinnych przenosi się na cały system. Sama dysfunkcja oznacza zaburzenia komunikacyjne, chodzi na przykład o porozumiewanie się wprost, brak akceptacji wyrażania emocji. Może również dojść do zaburzenia własnych granic, np. braku sprzeciwu wobec przemocy, braku zaufania do ludzi, życia w ukryciu, w tajemnicy przed światem. Rodzina dysfunkcyjna jest bardzo często rodziną alkoholową. Generalnie występuje w niej współzależnienie, które oparte jest na takich regułach, jak kontrola, perfekcjonizm, oskarżenie, zaprzeczenie, milczenie, iluzja, niedokończenie bądź brak zaufania (Seweryńska, 2004). Badani nie podawali jednak szczegółów dotyczących dysfunkcjonalności systemu rodzinnego. Dla przykładu przytaczam następujące odpowiedzi:

K. lat 24, panna: *Moja rodzina jest wielopokoleniowa oraz bardzo konfliktowa. W rodzinie kontakty interpersonalne są bardzo słabe.*

K. lat 23, panna: *Moja rodzina jest rodziną tradycyjną. Rodzina stanowi dla mnie bezpieczeństwo, daje ciepło i miłość.*

K. lat 23, panna: *Moja rodzina jest szczęśliwa i kochająca się. Na każdym kroku możemy na siebie liczyć. Wspieramy się w trudnych momentach, wspólnie szukamy rozwiązań problemów. Wszystkie decyzje podejmowane są z rozwagą i przemyśleniem. Nie wyobrażam sobie, aby mogło być inaczej. Sądzę, że kiedy kogoś z członka mojej rodziny zabraknie, to już nie będzie to samo, lecz trzeba będzie żyć dalej i brnąć przez życie tak jak nas nauczono.*

K. lat 22, panna: *Moja rodzina składa się z czterech osób, rodziców, brata i mnie. Moja rodzina funkcjonuje dobrze. Gdy mamy jakiś problem możemy porozmawiać i spróbować znaleźć jego rozwiązanie. Staramy się spędzać jak najwięcej czasu na wspólnych zajęciach.*

K. lat 23, panna: *W mojej rodzinie, jak i w każdej innej bywały chwile gorsze, smutku i rozpacz, ale także pojawiały się momenty słoneczne i radośne. Mimo niepotrzebnych kłótni i niepotrzebnych słów zawsze domownicy dochodzą do wspólnego porozumienia, wspierają się i obdarowują się miłości.*

K. lat 31, mężatka: *Moja rodzina był rozbita, jednakże mimo wszystko wszyscy starali się trzymać razem.*

Tabela 10. Jakie cechy powinno mieć małżeństwo?

L.p.	Kategorie odpowiedzi	N	%
1.	Miłość, pomoc i wsparcie	110	33.13
2.	Zrozumienie, zaufanie i cierpliwość, tolerancja	65	19.59
3.	Szacunek	45	13.55
4.	Zgoda, szczerłość, otwartość, uczciwość i szczęście	45	13.55
5.	Wierność, prawdomówność i lojalność	30	9.04
6.	Zgoda i współdziałanie, kompromis i bezpieczeństwo, przebaczenie	25	7.53
7.	Odpowiedzialność	8	2.41
8.	Nierozzerwalność i trwałość	4	1.20
	Razem	332	100.00

Źródło: badania własne

Badani studenci 110 (33.13%) razy wskazywali, iż małżeństwo powinno posiadać przede wszystkim takie cechy, jak miłość, pomoc i wsparcie. W drugiej kolejności wymieniali takie cechy, jak zrozumienie, zaufanie i cierpliwość oraz tolerancję (19.59%). Takie cechy odgrywają fundamentalną funkcję w życiu małżeńskim mężczyzny i kobiety. Stanowią one istotę podejmowanych relacji interpersonalnych, bez tego rodzaju relacji małżeństwo jako związek przestaje istnieć bądź istnieje jedynie pozornie. Kiedy relacje te stają się adekwatne, małżonkowie darzą się dużym zaufaniem, zrozumieniem, a także wzajemną tolerancją. Kolejnymi cechami charakterystycznymi dla małżeństwa są szacunek oraz zgoda, szczerłość, otwartość, uczciwość, a także szczęście. Stanowi to 27.10% wszystkich odpowiedzi. Poczucie szczęścia jako cecha małżeństwa jest wypadkową okazywanego szacunku, wzajemnej zgody, szczerości, otwartości oraz uczciwości wobec siebie. Można zatem powiedzieć, iż powyższe cechy małżeństwa są wysoko ze sobą skorelowane. Kolejne cechy mają bezpośrednie odniesienie do wartości, którą jest prawda. W tym przypadku chodzi zatem o takie cechy, jak wierność, prawdomówność i lojalność (9.04% odpowiedzi). Małżeńskie życie we wzajemnej wierności, prawdomówności i lojalności odnosi się bowiem do poszanowania prawdy. Małżeńska bliskość i prywatność zakłada z kolei takie cechy, jak zgoda i współdziałanie, kompromis i bezpieczeństwo, przebaczenie (7.53% odpowiedzi). Najmniej wyborów dotyczyło takich cech małżeństwa, jak odpowiedzialność (2.41%) oraz nierozzerwalność i trwałość (1.20%). Wydaje się jednak, iż te ostatnie cechy powinny stanowić podwaliny pod budowę i kształt każdego katolickiego, sakramentalnego małżeństwa. Badani zatem

nie są konsekwentni w kontekście deklarowanej religijności, dla której istotne są takie cechy małżeństwa, jak trwałość i nierozzerwalność. A oto wybrane wypowiedzi badanych osób:

M. lat 23, kawaler: *Zaufanie, miłość, szacunek, tolerancja, przebaczenie i wsparcie.*

K. lat 23, panna: *Małżeństwo powinno być zgodne, opierać się na wzajemnym zrozumieniu, szacunku i zaufaniu.*

K. lat 27, mężatka: *Zaufanie, zrozumienie, szacunek, partnerstwo, miłość, wspólne rozwiązywanie konfliktów.*

K. lat 24, panna: *Wsparcie, zaufanie, obdarowywanie się miłością.*

K. lat 23, panna: *Małżeństwo powinno być zgodne, wspierające, darzące się ogromną miłością i zaufaniem.*

K. lat 24, panna: *Zgodne, uczciwe wobec siebie, kochające się oraz wspierające się wzajemnie.*

Tabela 11. Jakie cechy powinna mieć rodzina?

L.p.	Kategorie odpowiedzi	N	%
1.	Miłość i wsparcie, troska, szczerłość, życzliwość	115	45.09
2.	Poczucie bezpieczeństwa, szczęście, radość i zgoda	35	13.73
3.	Szczerłość	35	13.73
4.	Zaufanie	30	11.76
5.	Tolerancja, wytrwałość i zrozumienie	22	8.63
6.	Nierozzerwalność, wierność i trwałość	10	3.92
7.	Lojalność i uczciwość	4	1.57
8.	Odpowiedzialność i troska	4	1.57
	Razem	255	100.00

Źródło: badania własne

Studenci uczestniczący w badaniach wśród najbardziej istotnych cech dla rodziny wymieniają miłość i wsparcie, troskę, szczerłość i życzliwość, co stanowi 45.09% wypowiedzi. W systemie rodzinnym ważne są zatem relacje interpersonalne przepełnione miłością, która jest nie tylko głębokim uczuciem, ale łączy się przede wszystkim ze wzajemnym wsparciem, zwłaszcza w sytuacjach trudnych. Tylko 13.73% odpowiedzi wskazywało na takie cechy systemu rodzinnego, jak po-

czucie bezpieczeństwa, szczęście, radość i zgoda. Wydaje się jednak, iż te cechy są wypadkowymi cech poprzednich, a przede wszystkim miłości i wsparcia w systemie rodzinnym. Poszczególni członkowie systemu rodzinnego dla jego adekwatnego funkcjonowania muszą według badanych charakteryzować się takimi cechami, jak szczerść (13.73%) oraz zaufanie (11.76%). Jeżeli jest inaczej, to system rodzinny staje się „zamkniętą twierdzą”. Istnieje jako strukturalna organizacja, ale brakuje w nim naturalnych relacji interpersonalnych, szczerych i opartych na pełnym, wzajemnym zaufaniu. 8.63% wypowiedzi osób badanych podkreśla takie cechy systemu rodzinnego, jak tolerancja, wytrwałość i zrozumienie oraz nierozzerwalność, wierność i trwałość (3.92%). Podobnie jak w sytuacji określenia cech małżeństwa, tak i w tym przypadku cechy te nie są dla osób badanych czymś fundamentalnym, co świadczy o faktycznej ich religijności, bowiem deklaracja religijności jest dosyć wysoka. Na końcu listy cech dotyczących rodziny znajdują się takie, jak lojalność i uczciwość (1.57%) oraz odpowiedzialność i troska (1.57%). Wybrane cechy, charakterystyczne dla rodziny reprezentowane są przez takie wypowiedzi, jak:

K. lat 23, panna: *Wspierająca się w każdej sytuacji oraz kochająca się.*

K. lat 23, panna: *Pomoc, szacunek, zaufanie, otaczanie się miłością.*

K. lat 24, mężatka: *Szczerza, uczciwa, kochająca się oraz wspierająca się.*

K. lat 24, mężatka: *Rodzina powinna być kochająca się, mająca czas dla każdego z jej członków, potrafiąca zawsze wysłuchać i wesprzeć.*

K. lat 28, panna: *Poczucie bezpieczeństwa, zrozumienie i pomaganie sobie.*

K. lat 34, mężatka: *Kochająca, wspierająca i dająca poczucie bezpieczeństwa.*

Tabela 12. Co sądzisz o związkach nieformalnych?

L.p.	Kategorie odpowiedzi	N	%
1.	Każdy ma prawo do życia w takim związku. Nie mam nic przeciwko takim związkom. Jest to mi obojętne	70	54.70
2.	Nie akceptuję takich związków	36	28.12
3.	Para musi się dopasować do siebie. Nie ma ochoty ani pieniędzy na sformalizowanie związku nieformalnego	11	8.59
4.	Nie mam zdania na ten temat	11	8.59
	Razem	128	100.00

Źródło: badania własne

54.70% badanych osób wprost lub w sposób pośredni akceptuje nieformalne związki małżeńskie. Wyraża się to w następującej kategorii wypowiedzi: „Każdy ma prawo do życia w takim związku. Nie mam nic przeciwko takim związkom. Jest to mi obojętne”. Tego rodzaju stwierdzenie stoi jednak w sprzeczności z wysoką deklaracją religijną. Wydaje się, iż człowiek religijny ma nie tylko prawa ale i obowiązki, jednym z nich jest prawo i obowiązek ewangelizacji, czyli głoszenia w swoim środowisku społecznym słowem i przykładem. Nie jest zatem zrozumiała postawa obojętna wobec ludzi żyjących w związkach nieformalnych, zwłaszcza tych, którzy nie mają przeszkód kanonicznych do tego, aby zawrzeć sakrament małżeństwa. 8.59% badanych stosuje mechanizm racjonalizacji w kontekście własnej akceptacji związków nieformalnych. Ta grupa badanych uważa bowiem, iż para musi się dopasować do siebie albo nie ma ona ochoty ani pieniędzy na sformalizowanie związku nieformalnego. Argumentacja tego rodzaju nie jest manifestacją religijną osób badanych ani świadectwem ich religijnej wiary. Jedyne 28.12% badanych studentów nie akceptuje związków nieformalnych. Osoby te uważają, iż związek małżeński powinien mieć charakter wyłącznie sakramentalny. 8.58% badanych nie ma zdania na ten temat, co w sposób pośredni oznacza akceptację związków nieformalnych. A oto wybrane odpowiedzi:

K. lat 23, panna: *Nie przeszkadzają mi, to każdy sam układa sobie życie jak chce i z kim chce.*

M. lat 24, kawaler: *Moim zdaniem związki formalne są dobrą opcją.*

K. lat 36, mężatka: *Związki nieformalne, sprawdzają się do pewnego momentu, aż w końcu trzeba zrobić krok do przodu. Małżeństwo daje większe bezpieczeństwo.*

K. lat 49, mężatka: *Uważam, że jeśli ludzie odnajdują się w swoim świecie, w którym się szanują i wspierają jest ok.*

K. lat 23, panna: *Nie mam nic przeciwko, to indywidualny wybór każdej osoby. Nie każdy jest gotowy na to by swój związek zalegalizować. Czasami do tego przyczyniają się przeżycia związane z obrazem rodziny, który obserwowaliśmy podczas dorastania.*

K. lat 24, panna: *Uważam, że każdy powinien żyć według tego co czuje i nie można nikogo zmusić do ślubu.*

Tabela 13. Jakie jest Twoje zdanie na temat związków homoseksualnych?

L.p.	Kategorie odpowiedzi	N	%
1.	Akceptuję takie związki	47	36.71
2.	Nie akceptuję takich związków	41	32.03
3.	Jest mi to obojętne	27	21.10
4.	Nie mam zdania	10	7.81
5.	To kwestia indywidualna	3	2.35
	Razem	128	100.00

Źródło: badania własne

Związki homoseksualne są akceptowane przez 36.71% badanych osób, jednakże badani są przekonani, że homoseksualiści nie powinny manifestować swoich uczuć w przestrzeni społecznej. Niektórzy uważają homoseksualizm za normę życia psychicznego, nie odnoszą go jednak do norm i zasad religii i etyki katolickiej. Badani nie odnoszą się przy tym do oficjalnej nauki Kościoła katolickiego w tej kwestii. Na pierwszym miejscu stawiają szczęście osobiste osób wchodzących w tego rodzaju związki. 21.10% badanych przyjmuje obojętne postawy wobec związków homoseksualnych, a 7.81% nie ma zdania na ten temat. 2.35% badanych twierdzi, iż wchodzenie w związki homoseksualne jest kwestią indywidualną. W kontekście tego rodzaju odpowiedzi pojawia się ewidentny brak spójności pomiędzy deklarowaną religijnością a opiniami i postawami odnoszonymi do związków homoseksualnych. Należy dodać, iż nie akceptuje związków homoseksualnych 32.03% badanych studentów, uważając, iż takie związki nie są normalne. Wybrane odpowiedzi przedstawiają się następująco:

K. lat 36, mężatka: *Nie przeszkadzają mi dopóki nikt nie narzuca mi swojego sposobu życia.*

K. lat 25, panna: *Nie popieram takich związków. Uważam, że to nie jest normalne.*

M. lat 23, kawaler: *Nie przeszkadza mi to, jeśli nie pokazują się publicznie (np. całują się).*

K. lat 23, panna: *Takie związki nie przeszkadzają mi.*

K. lat 25, panna: *Jest mi to obojętne, kto z kim się wiąże.*

K. lat 20, panna: *Jestem za, nie wybieramy jeśli kogoś pokochamy. Związki homoseksualne są dla mnie w 100% normalne.*

Tabela 14. Dlaczego ludzie się rozwodzą?

L.p.	Kategorie odpowiedzi	N	%
1.	Trudności w komunikacji, brak szczerości i zgody, konflikty	60	33.51
2.	Brak wierności (zdrada), nuda w małżeństwie, wypalenie, brak wiary w Boga, uzależnienia	51	28.50
3.	Niedojrzała decyzja o małżeństwie, kłamstwo, zazdrość	41	22.90
4.	Niezgodność charakterów	9	5.03
5.	Nie przygotowali się w narzeczeństwie do małżeństwa	8	4.47
6.	Udział osób trzecich	8	4.47
7.	Przemoc	2	1.12
	Razem	179	100.00

Źródło: badania własne

Studenci wskazują na wiele przyczyn prowadzących do rozpadu związków małżeńskich. W tym aspekcie udzielono 179 odpowiedzi. Najwięcej, bo 33.51% odpowiedzi, przyczynę rozvodu upatruje w trudnościach w komunikacji, braku szczerości i zgody oraz konfliktach pomiędzy małżonkami, a następnie 28.50% odpowiedzi widzi przyczyny rozpadu małżeństwa w braku wierności małżeńskiej (zdrada), w nudzie w małżeństwie, wypaleniu, braku wiary w Boga oraz w uzależnieniach. Trzecia grupa przyczyn rozvodu to: niedojrzała decyzja o małżeństwie, kłamstwo oraz zazdrość o partnera. Wbrew wszelkim potocznym opiniom tylko 5.03% odpowiedzi wskazuje, iż przyczyną rozpadu małżeństwa jest niezgodność charakteru. Niektórzy badani przyczyny niepowodzenia małżeństwa upatrują w braku dostatecznego przygotowania do małżeństwa w okresie narzeczeńskim (4.47% odpowiedzi). 1.12% odpowiedzi nt przyczyn rozwodów odnosi się do doświadczania domowej przemocy. Zebrane odpowiedzi związane z podaniem przyczyn rozwodów potwierdzają zebraną wiedzę na ten temat. Uzyskane wyniki badań korelują z uzyskanymi wynikami w niniejszych badaniach ankietowych. Warto zwrócić uwagę na zamieszczone poniżej wybrane odpowiedzi badanych studentów:

K. lat 23, panna: *Uważam, że ludzie się rozwodzą ponieważ nie zdążyli się odpowiednio wzajemnie poznać oraz z braku dobrej komunikacji.*

K. lat 19, panna: *Moim zdaniem ludzie rozwodzą się dlatego, że ich decyzja była podjęta zbyt pochopnie. Jednak po pewnym czasie, kiedy codzien-*

ność układa się inaczej nie są w stanie dogadać się i dopiero wtedy zaczynają poznawać swoje wady i negatywne strony ich związku.

K. lat 28, panna: Ludzie się rozwodzą ponieważ albo zbyt wcześnie zdecydowali się na małżeństwo, lub ktoś z partnerów diametralnie się zmienił i nie zależy już mu na drugim człowieku. Bywa również i tak, że ludzie przestają dbać o siebie i o swoją miłość, gdzie wszystko wygasa.

K. lat 25, mężatka: Myślę, że jest to kwestia tego, iż nie potrafią rozmawiać ze sobą. Uciekają od problemów, zamiast je rozwiązywać.

K. lat 23, panna: Dlatego, gdyż pochopnie podejmują decyzję o ślubie, nie znając się, ponieważ pojawiło się dziecko. Rozchodzą się także przez zdrady jednej ze stron, łatwo ulegają pokusie i nie potrafią być tylko z jedną osobą. Ludzie nie potrafią iść na kompromis, wolą zatem zmienić partnera na nowego, aniżeli popracować nad dotychczasowym związkiem.

PODSUMOWANIE I WNIOSKI

Przeprowadzone badania empiryczne na grupie 128 studentów dwóch uczelni pozwalają na ustalenie pewnych prawidłowości i tendencji oraz wypracowanie wniosków. Deklarowany poziom religijności nie zmienia się istotnie od około dwudziestu ostatnich lat. Prawie 85% badanych studentów deklaruje się jako osoby bardzo religijne, religijne i średnio religijne. Deklaracja religijna badanych osób stanowiła bardzo istotną informację w aspekcie badania ich postaw wobec małżeństwa i rodziny. Chodzi bowiem o korelację pomiędzy wysokim poziomem deklarowanej religijności i rozumieniem małżeństwa i rodziny w wymiarze nauczania Kościoła katolickiego. Ważna jest zatem świadomość katolickiego rozumienia instytucji małżeństwa i rodziny. Badani studenci reprezentują humanistyczną i społeczną orientację, biorąc pod uwagę podjęte przez nich kierunki studiów. Wydaje się zatem, iż powinni koncentrować swoją uwagę na człowieku jako osobie, ale równocześnie jako ludzie o wysokiej deklaracji religijnej podkreślali znaczenie wyznawanej religii i nauki Kościoła katolickiego w odniesieniu do małżeństwa i rodziny. Osoby badane to ludzie młodzi, studenci trybu stacjonarnego, ale to tej grupy dołączają także studenci starsi, którzy podjęli studia niestacjonarne. W ponad 80% badani jeszcze nie zawarli własnego małżeństwa. Najbardziej popularnym modelem rodziny pochodzenia studentów jest rodzina z dwojgiem dzieci (42.98%). 38.26% rodzin pochodzenia badanych studentów to systemy rodzinne posiadające od trojga do sześciorga dzieci. Wydaje się, iż w tym przypadku to dosyć wysoka liczba, biorąc pod uwagę lata, w których rodziły się dzieci, a kiedy w Polsce dostrzegano pewne tendencje związane z niżem demograficznym.

Badania pokazują, iż ponad połowa studentów definiuje małżeństwo jako związek dwóch osób odmiennej płci, który charakteryzuje się wzajemną miłością małżeńską i rodzicielską. Jest to akceptacja tradycyjnej definicji znajdującej swoje trwałe miejsce w nauce Kościoła katolickiego, jednakże ci sami studenci nie zwracają uwagi na to, czy chodzi tutaj o związek formalny zawarty w Urzędzie Stanu Cywilnego, czy też o związek sakramentalny. Możliwe może być jednak to, że niektórzy studenci uważali, iż jest czymś oczywistym zawarcie małżeństwa sakramentalnego, jednakże jednoznacznie na ten fakt nie wskazali. Jedynie 28.12% badanych studentów zdefiniowało zdecydowanie, że małżeństwo to związek sakramentalny. 11.71% studentów uważa małżeństwo za związek partnerski o dużym zaufaniu i wzajemnej trosce. Należy rozumieć, iż w tym przypadku chodzi o wolne związki bez wzajemnych zobowiązań i formalnych wymogów, bez określenia płci partnerów. Trwałość takich związków uzależniona jest od konkretnej sytuacji i siły namiętności, ale nie odnosi się do wzajemnej odpowiedzialności w kontekście podjętych zobowiązań. 15.63% badanych uważa małżeństwo za związek formalny o charakterze konkordatowym, który pociąga za sobą te same konsekwencje prawne (ślub zawarty w Kościele bądź kontrakt zawarty w Urzędzie Stanu Cywilnego). Jednakże zauważa się równocześnie nie tylko brak konsekwencji w definiowaniu małżeństwa, biorąc pod uwagę deklarację własnej religijności i osobisty pogląd na małżeństwo, ale również wewnętrzne zagubienie i brak rozumienia istoty związku małżeńskiego w aspekcie wzajemnej odpowiedzialności małżonków przed sobą, przed swoimi rodzinami, społecznością ludzi najbliższych i przed samym Bogiem.

Zdefiniowanie rodziny jest bardziej jednoznaczne niż zdefiniowanie małżeństwa. Ponad 82% badanych studentów rozumie rodzinę jako szczególną wspólnotę małżeństwa i potomstwa. Wspólnota ta jest ukierunkowana na wychowanie i świadczenie wzajemnej miłości. Studenci wprawdzie nie definiują rodziny jako naturalnego systemu, jednakże w sposób pośredni wskazują na taką formę. Rodzina zatem stanowi system względnie otwarty. System rodzinny charakteryzuje się następującymi właściwościami: zasadą równowagi sił, zdolnością do przystosowania się do różnych warunków życia, własną tożsamością, zmianą wewnętrzną, zdolnością adaptacji do wydarzeń typowych dla procesów rozwojowych, procesem kształtowania się ról, hierarchiczną organizacją, własnościami sterowniczymi, integralnością wewnętrzną, organizacją, progresywną segregacją, zasadą centralizacji, zasadą ekwifinalności, zasadą allometrii zjawisk metabolicznych, dynamicznością, zmiennością i ewoluowaniem, względną otwartością (Stepulak, 2010, s. 240 -247).

Pozostała część badanych osób zdefiniowała rodzinę jako najważniejszą grupę społeczną w życiu każdego człowieka. Tego rodzaju definicja kojarzy się z definicją z czasów komunistycznych, która określa, iż „rodzina to podstawowa

komórka społeczna”. Określenie to wyrasta z orientacji marksistowskiej (materialistycznej), która zakłada istnienie pewnych mechanizmów determinujących funkcjonowanie owej komórki społecznej. Badani nie odnosili definicji rodziny do wzoru rodziny z Nazaretu i bliższych relacji z Bogiem.

Bardzo istotnym elementem badań była kwestia podania trzech najważniejszych życiowo wartości. W wyniku ich uporządkowania wyróżniono 30 kategorii wartości. Najczęściej były wymieniane następujące wartości: miłość (22.54%), rodzina (16.58%), zdrowie (11.92%) i szacunek (11.66%). W sumie te cztery wartości stanowią 62.70% wszystkich wybieranych wartości. Odnoszą się one do życia małżeńskiego i rodzinnego. Rodzina bowiem wiąże się nierozzerwalnie z miłością, zdrowiem i szacunkiem. W tym aspekcie wartość „zdrowie” należy rozumieć nie tylko w kategoriach somatycznych, ale przede wszystkim w kategoriach psychicznych, a nawet duchowych. W tym kontekście można powiedzieć, iż badani studenci w swoim życiu mało zwracają uwagę na wartości religijne i nie szukają w nich poczucia szczęścia i osobistej satysfakcji. W zdecydowanej mniejszości wymieniane są takie wartości, jak lojalność, ojczyzna, otwarcie na świat, pieniądze, prawdomówność, samorealizacja, wolność i równość oraz życzliwość. Do tego dochodzą takie wartości, jak przyjaciele, służba i pomoc innym, wyrozumiałość i spokój oraz honor. Wartości te mają charakter humanistyczny, ale pozostają w związku z naczelnymi wartościami dla chrześcijaństwa, takimi jak miłość bliźniego i Boga.

Badani studenci opowiadali się pozytywnie o swoich rodzinach pochodzenia. Prawie 47% badanych uważa, iż ich rodzina pochodzenia dawała im wsparcie w trudnych dla nich chwilach, uczyła przy tym życzliwości i miłości wzajemnej. Rodzinny system uczy postaw altruistycznych i radzenia sobie we sytuacji kryzysów egzystencjalnych i konfliktowych. Badani podkreślali wagę rodzin, które nazywali „rodziną prostą”. Nawet takie rodziny dawały miłość i wsparcie, pomimo, iż z natury były proste, ale tradycyjne. Były jednak bardzo szlachetne, pracowite, uczciwe, a przede wszystkim katolickie. Kolejna kategoria odpowiedzi dotyczyła rodziny pochodzenia, która wychowywała ku wartościom, przygotowywała do życia i przekazywała wiarę religijną. 15.62% badanych studentów stwierdziło, iż ich rodzina pochodzenia była niespójna i konfliktowa. W tym przypadku nie chodziło o systemy rodzinne o charakterze patologicznym, były to raczej systemy dysfunkcjonalne. Rodzina dysfunkcyjna jest bardzo często rodziną alkoholową. Badani nie podawali jednak szczegółów dotyczących dysfunkcjonalności systemu rodzinnego.

Według ponad 1/3 badanych studentów małżeństwo powinno posiadać przede wszystkim takie cechy, jak miłość, pomoc i wsparcie. W drugiej kolejności badani (19.59%) wymieniali takie cechy, jak zrozumienie, zaufanie i cierpliwość oraz tolerancja. Powyższe cechy odgrywają fundamentalną funkcję w życiu mał-

żeńskim mężczyzny i kobiety. Stanowią one podstawę do podejmowania relacji interpersonalnych. Bez tego rodzaju relacji małżeństwo jako związek przestaje istnieć bądź istnieje jedynie pozornie. Studenci nie wymieniają cech małżeństwa, które warunkują istnienie małżeństwa jako przymierza pomiędzy człowiekiem a Bogiem, nadając mu również nadrzędną, religijną rangę. Religijna natura małżeństwa zakłada również cechy naturalne, takie jak szacunek oraz zgoda, szczerość, otwartość, uczciwość, a także szczęście. Stanowi to 27.10% wszystkich odpowiedzi, choć brakuje w odpowiedziach odniesienia do religijności czy wiary badanych. Kolejne cechy dotyczące małżeństwa mają bezpośrednie odniesienie do wartości, którą jest prawda. W tym przypadku chodzi zatem o takie cechy, jak wierność, prawdomówność i lojalność (9.04% odpowiedzi). Małżeńskie życie we wzajemnej wierności, prawdomówności i lojalności odnosi się bowiem do poszanowania prawdy. Małżeńska bliskość i prywatność zakłada z kolei takie cechy, jak zgoda i współdziałanie, kompromis i bezpieczeństwo, przebaczenie (7.53% odpowiedzi). Najmniej liczne wybory odnosiły się do takich cech małżeństwa, jak odpowiedzialność (2.41%) oraz nierozzerwalność i trwałość (1.20%). Wydaje się jednak, iż te ostatnie cechy powinny stanowić podwaliny pod budowę i kształt każdego katolickiego, sakramentalnego małżeństwa. Badani zatem nie są konsekwentni w kontekście deklarowanej religijności, dla której istotne są takie cechy małżeństwa, jak trwałość i nierozzerwalność.

Dla badanych studentów najbardziej istotne cechy, które charakteryzują rodzinę to: miłość i wsparcie, troska, szczerość i życzliwość, co stanowi aż 45.09% wypowiedzi. W systemie rodzinnym ważne są zatem relacje interpersonalne nastawione na świadczenie wzajemnej miłości, która jest nie tylko głębokim uczuciem i emocją, ale łączy się przede wszystkim ze wzajemnym wsparciem, zwłaszcza w sytuacjach trudnych. Każdy religijny członek systemu rodzinnego potrafi w swoim codziennym życiu realizować miłość Boga i bliźniego. 13.73% odpowiedzi wskazywało na takie cechy systemu rodzinnego, jak poczucie bezpieczeństwa, szczęście, radość i zgoda. Jednakże te cechy są wypadkowymi cech poprzednich, a przede wszystkim miłości i wsparcia w systemie rodzinnym. Do tego dochodzą takie cechy, jak szczerość (13.73%) oraz zaufanie (11.76%). Jeżeli jest inaczej, to system rodzinny staje się „zamkniętą twierdzą”. Istnieje jako strukturalna organizacja, ale brakuje w nim naturalnych relacji interpersonalnych szczerych i opartych na pełnym, wzajemnym zaufaniu. Udane małżeństwo i koherentny, synergistyczny system rodzinny bazuje jednak na miłości w wymiarze naturalnym i nadprzyrodzonym.

Prawie 55% badanych osób wprost lub pośrednio akceptuje nieformalne związki małżeńskie. Taka postawa stoi w ewidentnej sprzeczności z deklarowaną przez badanych religijnością. Człowiek religijny ma swoje prawa, ale i obowiązki, jednym z nich jest prawo i obowiązek ewangelizacji, czyli głoszenia w swoim śro-

dowisku społecznym słowem i przykładem. Nie jest zatem zrozumiała postawa obojętna wobec ludzi żyjących w związkach nieformalnych, zwłaszcza tych, którzy nie mają przeszkód kanonicznych do tego, aby zawrzeć sakrament małżeństwa. 8.59% badanych stosuje mechanizm racjonalizacji w kontekście własnej akceptacji związków nieformalnych. Ta grupa badanych uważa bowiem, iż pary muszą się dopasować do siebie. Tego rodzaju argumentacja nie jest manifestacją religijną osób badanych ani świadectwem ich religijnej wiary. Jedynie 28.12% badanych studentów nie akceptuje związków nieformalnych. Osoby te uważają, iż związek małżeński powinien mieć charakter wyłącznie sakramentalny. 8.58% badanych nie ma zdania na ten temat, co w sposób pośredni oznacza akceptację związków nieformalnych. W innych przeprowadzonych przeze mnie badaniach na próbie studenckiej otrzymałem następujące dane: 33.82% badanych akceptuje związki nieformalne, 16.03% uważa je za kwestię indywidualnego wyboru, 8.40% nie ma zdania, a 42.75% nie akceptuje takich związków (Stepulak, 2019, s. 217).

Związki homoseksualne są akceptowane przez 36.71% badanych osób, chociaż badani deklarują, iż ich zdaniem homoseksualiści nie powinny manifestować swoich uczuć w przestrzeni społecznej. Niektórzy uważają homoseksualizm za normę życia psychicznego, nie odnoszą go jednak do norm i zasad religii i etyki katolickiej. Na pierwszym miejscu stawiają szczęście osobiste osób wchodzących w tego rodzaju związki. 21.10% badanych przyjmuje obojętne postawy wobec związków homoseksualnych, a 7.81% nie ma zdania na ten temat. Należy dodać, iż nie akceptuje związków homoseksualnych 32.03% badanych studentów, uważając, iż takie związki nie są normalne, ale nie ma zdecydowanych odniesień do tego, iż zawieranie takich związków stoi w sprzeczności z nauką Kościoła katolickiego.

Studenci przyczynę rozvodu upatrują w trudnościach w komunikacji, braku szczerości i zgody oraz konfliktach pomiędzy małżonkami, a następnie w braku wierności małżeńskiej (zdrada), w nudzie w małżeństwie, wypaleniu, braku wiary w Boga oraz w uzależnieniach. Zdaniem badanych przyczyną rozvodu mogą być: niedojrzała decyzja o małżeństwie, kłamstwo oraz zazdrość o partnera. Wbrew wszelkim potocznym opiniom tylko 5.03% odpowiedzi wskazuje, iż przyczyną rozpadu małżeństwa jest niezgodność charakteru. Niektórzy badani przyczyny niepowodzenia małżeństwa upatrują w braku dostatecznego przygotowania do małżeństwa w okresie narzeczeńskim (4.47% odpowiedzi). Studenci interpretują rozwody w aspekcie antropologicznym, a nie teologicznym, biorą pod uwagę naukę Kościoła katolickiego.

Biorąc pod uwagę powyższe wyniki badań, można sformułować następujące wnioski:

- Badani studenci pomimo stosunkowo wysokiej deklaracji swojej religijności nie wdrażają jej w swoje codzienne postawy dotyczące chrześcijańskiego rozumienia małżeństwa i rodziny.
- Studenci cenią sobie udane małżeństwo i rodzinę, ale nie dostrzegają ścisłego związku tych instytucji z postawami religijnymi i duchowymi. Podkreślają naturalne, humanistyczne właściwości udanego małżeństwa i harmonijnej rodziny.
- Młodzi ludzie w swojej hierarchii wartości stawiają na czele wartości związane z życiem małżeńskim i rodzinnym. W tym przypadku chodzi o miłość, zdrowie, szacunek, zaufanie czy wzajemne wsparcie.
- Badani cenią sobie rodziny swojego pochodzenia, nawet wtedy kiedy przejawiają one różne dysfunkcje, zwłaszcza uzależnienie od alkoholu. Rodzina pochodzenia daje mimo wszystko wsparcie, uczy życzliwości i miłości.
- Według uzyskanych wyników badań małżeństwo i rodzina powinna charakteryzować się takimi wspólnymi cechami, jak miłość, pomoc, wsparcie, troska, szczerść oraz życzliwość.
- Ponad połowa badanych osób wprost lub pośrednio akceptuje związki nieformalne. Tylko 28% badanych uważa, iż małżeństwo powinno mieć wymiar sakramentalny.
- Ponad 1/3 młodzieży studenckiej akceptuje związki homoseksualne, równocześnie ci sami badani negują okazywanie publiczne uczuć przez osoby o orientacji homoseksualnej.
- Badani studenci doszukują się przyczyn rozwodu przede wszystkim w trudnościach związanych z komunikacją interpersonalną, brakiem szczerości i zgody, wypalenia w związku małżeńskim, a także niedojrzałej decyzji o zawarciu małżeństwa.
- W tym kontekście wyłania się postulat pastoralny zakładający ważne zadanie dla duszpasterstwa Kościoła katolickiego. Chodziłoby bowiem o podniesienie świadomości religijnej ludzi wobec małżeństwa i rodziny.

Bibliografia:

- Bobulska, M. (2016), Zdolność młodych ludzi do tworzenia trwałych relacji a czynniki osobowościowe. W: M. Marmola, A. Wańczyk-Welc (red.), *Kompetencje życiowe młodych dorosłych* (70-77). Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego.
- Bradshaw, J. (1994). *Zrozumieć rodzinę*. Warszawa: Instytut Psychologii Zdrowia i Trzeźwości.
- Brańgiel, J. (2018). Postmodernistyczne przemiany w rodzinie. *Roczniki Pedagogiczne*. Tom 10(46), numer 4, 9-22.
- Brzeziński, M. (2011). Religijno-moralne życie rodziny w obliczu przemian społecznych. W: J. Koperek (red.), *Rodzina europejska* (85=98). Lublin: Wydawnictwo KUL.
- Chodkowski, Z. (2019), Determinanty wzmacniające rodzinę w opiniach studentów Uniwersytetu Rzeszowskiego. W: A. Śniegulska, M. Urbańska, W. Walc (red.), *Lwowsko-Rzeszowskie Zeszyty Naukowe. Rodzina-kultura-wychowanie. Uwarunkowania i konteksty*. Lwów-Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, 93-106.
- Mierzwiński, B. (2006). Małżeństwo. W: R. Kamiński, W. Przygoda, M. Fiałkowski, (red.), *Leksykon teologii pastoralnej* (448-454). Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.
- Ozorowski, M. (1999). Sakrament małżeństwa. W: E. Ozorowski (red.), *Słownik małżeństwa i rodziny* (415-416). Warszawa-Łomianki: Wydawnictwo Akademii Teologii Katolickiej. Fundacja Pomoc Rodzinie.
- Ritter, C. (2006). Etos odpowiedzialnego rodzicielstwa. W: E. Dudziak, A. Deluga (red.), *Naturalne planowanie rodziny. Wybrane zagadnienia* (25-30). Szczecinek: Fundacja „Nasza Przyszłość”.
- Rzepa, W. (2010). Wychowanie chrześcijańskie w rodzinie. W: A. Tomkiewicz, W. Wieczorek (red.), *Rodzina jako Kościół Domowy* (381-393). Lublin: Wydawnictwo KUL.
- Seweryńska, A. M. (2004). *Uczeń z rodziny dysfunkcyjnej*. Warszawa: WSiP.
- Sidor, B. (2005). *Psychospołeczne aspekty funkcjonowania młodzieży mającej rodzinę z niepełnosprawnością umysłową*. Lublin: Wydawnictwo KUL.
- Stepulak, M. Z. (1995). *Podejście systemowe we współczesnej psychologii polskiej*. Lublin: RW KUL.
- Stepulak, M. Z. (2007). Postawy młodzieży wobec miłości, małżeństwa i rodziny. Badania empiryczne maturzystów z diecezji siedleckiej. *Teologia Praktyczna*, 8, 125-147.
- Stepulak, M. Z. (2009). Postawy młodzieży wobec Sakramentu Pokuty i Pojednania. Badania empiryczne maturzystów z diecezji siedleckiej. *Teologia Praktyczna*, 10, 125-146.

- Stepulak, M. Z. (2010). Kultury publiczności w świetle badań maturzystów z diecezji siedleckiej. *Teologia Praktyczna*, 11, 51-75.
- Stepulak, M. Z. (2010). *Relacyjny wymiar rozwoju osobowego w systemie rodzinnym*. Lublin: Wydawnictwo KUL.
- Stepulak, M. Z. (2011). Postawy młodzieży wobec katechezy szkolnej w świetle badań maturzystów z diecezji siedleckiej. *Teologia Praktyczna*, 12, 41-63.
- Stepulak, M. Z. (2012). Postawy młodzieży maturalnej z diecezji siedleckiej wobec kohabitacji. *Warszawskie Studia Pastoralne*, 17, 167-203.
- Stepulak, M. Z. (2018). Psychologiczne uwarunkowania miłości. Teoria i praktyka. W: L. Łysiuk, M. Z. Stepulak (red.), *Miłość nigdy nie ustaje. Miłość w systemie wartości rodzinnych* (101-114). Lublin-Brześć: Innovatio Press. Wydawnictwo Naukowe Wyższej Szkoły Ekonomii i Innowacji.
- Stepulak, M. Z. (2019). Konflikt małżeński u osób ubiegających się o orzeczenie nieważności małżeństwa w trybunale kościelnym w świetle psychologicznej analizy ekspertyz sądowych. W: A. Śniegulska, M. Urbańska, W. Walc (red.), *Lwowsko-Rzeszowskie Zeszyty Naukowe. Rodzina-kultura-wychowanie. Uwarunkowania i konteksty*, 5. Lwów-Rzeszów, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, 58-79.
- Stepulak, M. Z. (2019). Postawy studentów wobec wybranych zagadnień nauczania Kościoła katolickiego w Polsce. w: J. Kaczmarek (red.), *Między socjologią a filozofią i teologią* (205-228). Poznań: Wydawnictwo Nauk Społecznych i Humanistycznych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.
- Sternberg, R. J. (1986). A triangular theory of love. *Psychological Review*, 93, 1986, 119-135.
- Studen, S. (1991). Zadania psychologa w sprawach o stwierdzenie nieważności małżeństwa. W: Z. Płużek (red.), *Psychologia pastoralna* (202-227). Kraków: Instytut Teologiczny Księży Misjonarzy.
- Wańczyk-Welc A, Marmola M. (2017). Satysfakcja z małżeństwa u małżonków pochodzących z rodzin rozbitych i niepełnych. *Wychowanie w rodzinie*. Tom XVI, 2, 227-240.
- Wieczorek, W.(2009). Znaczenie życia sakramentalnego w duchowym rozwoju rodziny. W: J. Gorbanium, B. Parysiewicz (red.), *Rodzina wobec współczesnych wyzwań społeczno-kulturowych* (153-163). Lublin: Wydawnictwo KUL.
- Wieczorek, W. (2013). Sakramentalność małżeństwa. W: R. Kamiński, G. Pyżlak, J. Goleń (red.), *Duszpasterstwo rodzin. Refleksja naukowa i działalność pastoralna* (90-105). Lublin: Wydawnictwo i Drukarnia Diecezji Rzeszowskiej.
- Żurek, A. (2019). Instytucjonalny wymiar życia rodzinnego. W: J. Kaczmarek (red.), *Między socjologią a filozofią i teologią* (83-96). Poznań: Wydawnictwo Nauk Społecznych i Humanistycznych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

THEOLOGICAL AND PASTORAL CONDITIONING OF ATTITUDES TOWARDS MARRIAGE AND THE FAMILY IN THE LIGHT OF STUDENTS' RESEARCH

SUMMARY

This article is a scientific attempt to look at the problems of marriage and the family not only through reflection of theoretical nature, but also in the context of conducted student research. The first part of the article contains the theoretical foundations of empirical research by showing a rich perspective of scientific theories and concepts regarding the current condition and scientific understanding of such institutions as marriage and family. For the needs of this work, a systemic model of marriage and family was adopted. The family is an example of a natural system in the aspect of interpersonal relations (individual and social). The second part of the article is an analysis and interpretation of the obtained research results in terms of quantity and quality. The analysis is exploratory in nature based on the answers obtained to the questions contained in the research tool, which was the survey. Then the article contains an extensive summary and specific conclusions. The thesis is not only a compendium of some knowledge obtained in research, but also an ordered scientific concept. At the same time, the article has a pragmatic value because it can serve as an important, specific material for researchers of marriage and family issues, for students of various fields of study and for spouses, parents who are personally interested in these issues.

Article submitted: 20.02.2020; accepted: 22.04.2020.